

Література

1. Басин Е.Я. О природе изображения // *Вопр. философии*. 1968. № 4. С. 31.
2. Курчан Н. На пороге красоты. // *Знание – сила*. № 6 2003. С. 90 – 96.
3. Лама Анагарика Говинда Искусство и медитация. // *Психология художественного творчества*. – М.: Харвест, 2003. - 752 с., С. 176-92.
4. Почетнов Г.Г. Истории русской семиотики до и после 1917 года. Учебно-справочное издание. – М.: Изд. "Дабиринт". М" 1998. - 336 с.
5. Ростовцев Н.Н., Терентьев А.Е. Развитие творческих способностей на занятиях рисованием: Учеб. пос. – М.: Просвещение, 1987. - 176 с
6. Федотов Г. Святые Древней Руси. – М.: ООО «Издательство АТС», 2003. - 700 с.

ОСВОЄННЯ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Шахлісвич О. А.

Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського

Анотація: Предмет цього дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні вибору і використуванні різних досягнень світової і національної культур, спрямований на творчий розвиток професійного мислення майбутніх вчителів музики.

Ключові слова: професійне мислення, гуманізація освіти, духовність.

Анотация: Шахлиевич О.А. Изучение музыкальной культуры как важное условие развития профессионального мышления у будущих учителей музыки. Предмет данного исследования состоит в теоретическом обосновании выбора и использования различных достижений мировой и национальной культур, направленный на творческое развитие профессионального мышления будущих учителей музыки.

Ключевые слова: профессиональное мышление, гуманизация образования, духовность.

Annotation: Shahlievich O.A. Studying of musical culture as the important condition of development of professional thinking at the future teachers of music. The article of the given research consists of theoretical ground of choice and use of different achievements of world and national cultures, directed on creative development of professional thought of future music masters.

Key words: professional thought, humanization of education, spirituality.

Постановка проблеми. У зв'язку з новими задачами, які українське суспільство ставить перед вищою педагогічною освітою, проблема розвитку пізнавального інтересу студентів набуває особливої актуальності, оскільки пізнавальний інтерес виступає як методичний засіб по створенню оптимальних умов для формування духовного начала, стимулюючого професійне мислення майбутніх вчителів.

Виходячи з вищесказаного, актуальною є проблема дослідження цієї статті, бо оволодіння музичною культурою – одна з методичних засад успішного формування високого професійного мислення майбутніх учителів музики.

Для вирішення поставлених задач використовувалися наступні теоретичні методи дослідження: логіко-історичний аналіз філософської, музикознавчої і психолого-педагогічної літератури, зокрема, мислителів країн Сходу, Далекого Сходу та Індії, а також відбиток їх філософського і педагогічного мислення, часто стихійного, в діяльності і переконаннях ведучих педагогів Заходу, зокрема діячів «нової школи» перших десятиріч ХХ ст. Ліванці Михайло Нуйоме і Джебран Джебран, індуські гуру Рамакрішна і інтерпретація його духовно-філософсько-релігійного вчення у вченні його учня і послідовника Вівеканди, китайський мораліст-просвітител, філософ Конфуцій ХVIII ст. – всі ці та інші приклади залучення до високої духовності, аналіз їх положень у філософському, психолого-педагогічному плані покликані сприяти підготовці майбутніх учителів музики до вироблення позицій, відповідних сучасним гуманістичним тенденціям розвитку вітчизняної вищої школи, для якої характерне суб'єкт-об'єктне відношення між професорсько-викладацьким складом і студентами.

Мета. Все вищесказане виступає як необхідна умова цілісного розвитку методичної діяльності, надзадача якої трактується як спосіб взаємоузгодженої упорядкованої діяльності педагогів і студентів, або вчителів і учнів, спрямований на досягнення суспільних та виховних цілей, отриманню високої духовності.

Аналіз публікацій. Системі загально-педагогічних і спеціальних знань і умінь у їх взаємозв'язку з музичною культурою присвячені дослідження таких учених-педагогів, як Б. Асаф'єв, Д. Кабалевський, Т. Давиденко, Л. Масол, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Щелокова, О. Чебикін, Т. Рейзенкінд, З. Курлянд, О. Маркова, Л. Смирнова та інші.

Аналіз педагогічних джерел досліджень з проблеми формування професійного мислення майбутніх вчителів показав, що розроблені адекватні методи навчання в педагогічних вузах, відповідні нинішнім світовим стандартам. У той же час при аналізі джерел психолого-педагогічної літератури достатньо ясно є видимим дефіцит досліджень з питання вибору і використання

в процесі підготовки вчителів естетичних елементів виховання і – зокрема – залучення майбутніх вчителів до національної і світової музичної культури.

Отримані результати. Коли ми говоримо про світову музичну культуру, то зазвичай оперуємо поняттями і категоріями, розробленими європейськими і американськими музикантами, музикознавцями і музичними теоретиками, особливо, якщо це музика класична.

Якщо це музика сучасна, то тут частіше за все фігурує музика США. І майже ніколи не згадуються музикознавці, музичні письменники і композитори Сходу. А тим часом істинне розуміння ролі музики в історії світової культури було надзвичайно розвинутим ще у XIX столітті, а тим більше у столітті XX. Особливо в творчості тих музичних просвітителів, біографії яких були пов'язані з Європою і США. Тут перш за все треба згадати два імені: Джебрана Халіль Джебрана (1883-1931) і його молодшого сучасника, учня і пропагандиста Михайла Нуайме (1889-1981) – найбільшого арабського письменника, поета, новеліста, драматурга і музичного критика. Освіту Михайло Нуайме отримав в школах Російського Палестинського суспільства. З 1906 по 1911 рік навчався у Полтавській духовній семінарії. З 1911 по 1931 роки мешкав у США, там відбулося його знайомство з Джебраном, який ще у 1895 р. емігрував до Америки, де очолював групу арабських письменників-емігрантів, що отримала назву «Асоціація пера».

Михайло Нуайме в 1932 р., після смерті Д. Х. Джебрана (1931), повернувся на батьківщину до Лівану.

Основні твори Михайла Нуайме: п'єса «Батьки і діти», збірка літературознавчих статей «Сито» і книга про Джебрана Халіля Джебрана.

Михайло Нуайме був редактором і написав передмову до «Повного зібрання творів Джебрана Халіля Джебрана» («Ал-Маджмуа ал-каміла лі муаллафат Джебран Халіль Джебран», Бейрут, 1961).

Джебран Халіль Джебран освіту отримав у Бейруті, потім у паризькій школі витончених мистецтв і в США. Арабська просвіта кінця XIX – початку XX ст.ст. складалася в умовах тісних контактів як з освітньою системою

Європи і Америки, так і з їх культурою. Не випадково один з програмних творів Д. Х. Джебрана «Пророк» (1823), плід роздумів і шукань всього його життя, був написаний англійською мовою. Це властиво – в більшому або меншому ступені – всім представникам сіро-американської літературної школи з «Асоціації пера».

Починав Джебран свою літературну діяльність своєрідним трактатом про музику, в якому проголошував спорідненість її з поезією і живописом. Більш того – що для нас особливо важливо – доводив її всесильність і універсальність, бо вона: «дочка духу і любові, посудина гіркоти і солодощів пристрасті, греза людського серця, плід скорботи і квітка радості, аромат букета квітів, зібраного з людських почуттів» [2, с. 175-184].

Добре знаючи історію європейської цивілізації, він писав: «Греки і римляни вважали музику могутнім божеством, на її честь будувалися величні храми, про пишність яких ми не перестаємо говорити, і розкішні вітвари, на які приносилися щедрі жертви».

«Від ассірійців дійшли до нас зображення царських процесій, на чолі яких йшли музиканти. Історики Ассирії повідомляли нас, що музика була символом слави на тріумфах і знаком успіху на святкуваннях. У священних книгах говориться, що в день страшного суду ангели спустяться з неба, сурмуючи в труби у всіх кінцях світу, і від звуку цих труб прокинуться душі, вдягнуться плоттю і з'являться перед Судією.

Творець цієї священної книги звеличив музику, зробивши її посланцем бога до душ людських» [2, с. 178-179].

«Музика супроводжує рухи нашої душі, вона проходить разом з нами життєвий шлях, є нашим супутником у радощах і печалях, поділяючи з нами свята і дні знегод. Вона свідок хвилини нашого щастя, вона – співчуваючий родич у дні скорботи» [2, с. 180].

У статті «Бурі «Бурь» з книги «Сито» («Бурі» – збірка статей і розповідей Джебрана Халіля Джебрана, вид. «Півмісяць», арабською «Дар ал-Хілял» – популярний журнал, а також видавництво, засноване в Єгипті в 1892 р.),

Михайло Нуайме писав: «Чому Джебран повстав проти загальноприйнятих традицій у літературі і в суспільному житті?.. Він повстав, тому що його душа була лірою, і не проходило миті, щоб життя не торкалося її струн невидимими кінчиками пальців і не наповнювало б всю його істоту надзвичайними, чарівливими мелодіями, тоді як оточуючий поета натовп переживав радість лише від реву тромбона і барабанного гуркоту» [2, с. 262-263].

Джебран настільки музичний, що літературний критик Михайло Нуайме, аналізуючі його творчість, використовує метафори і порівняння з області музики, ніби перебуваючи в музичному ладі його творчості.

Старокитайський філософ Конфуцій (приблизно 551 – 479 до н. е.) вважав, що «перед людиною до розуму три шляхи: шлях роздумів – це найбагатший; шлях наслідування – це найлегший; шлях особистого досвіду – це найважчий» [4, с. 119].

А яким було педагогічне credo Джебрана Халіля Джебрана у цьому питанні? Нагадаємо, що есе «Пророк», де він висловлює свої педагогічні погляди, було написане на початку ХХ ст. англійською мовою і було видане у Нью-Йорку:

«Жодна людина нічого не може відкрити вам крім того, що лежить у напівдрімоті на зорі вашого знання.

Вчитель, що ходить в тіні храму в оточенні своїх учнів, дає не від своєї мудрості, а швидше від своєї віри і благовоління.

Якщо він істинно мудрий, він не звелить вас увійти до будинку мудрості, а швидше поведе вас до порогу вашого розуму...

Музикант може передати вам ритм, яким наповнений весь простір, але не може дати вам ні вухо, яке вловлює ритм, ні голос, що вторить йому.

І як кожний з вас стоїть самотньо в божієму знанні, так повинен кожний з вас бути самотнім у своєму знанні Бога і в своєму розумінні землі» [2, с. 236].

Гадаємо, що барвистість висловлювання цього арабського автора минулого не затемнить значення вищесказаного. Звернемося тепер до

найяскравіших посередників Джебрана Джебрана (визначним учителям в історії Індії) – Рамакрішні і Вівекананди.

Рамакрішна (1836-1886) і Вівекананда (1811-1902) – найбільші духовні вчителі – гуру – не тільки Індії XIX – XX ст.ст., але і всього Сходу. В той же час їх гуманістичне навчання – зокрема і в області педагогіки – пробуджувало передову педагогічну думку Заходу. Саме про це пише у своїй книзі «Життя Рамакрішні, Життя Вівекананди» відомий французький письменник, музикознавець і суспільний діяч Ромен Ролан (1866-1944), який уважно стежив за розвитком передової педагогічної думки.

«Чому саме учив він їх? (Рамакрішна. – *О. III.*) Вівекананда добре відзначив оригінальність його методу, особливо для того часу і для Індії (згодом деякі з його прийомів, продиктовані інстинктом, були перейняті і раціоналізовані «новими школами» у Європі). Слово вчителя дотепер в Індії було законом. Гуру користувався у чельї (учня) більшою пошаною, ніж навіть батьки. Рамакрішна нічого цього не хоче. Він ставить себе нарівні зі своїми молодими учнями. Він їх товарищ, їх брат, вони розмовляють запросто. Немає ніякої переваги! Поради, які він їм дає, не йдуть від нього. Отже, чи не є слово просто додатком? Воно – не повчання. Справжнє повчання не в тому, щоб упровадити, а тільки «передати». Що?.. Скажімо, цей стан внутрішнього достатку, очищеного багатства життєвої сили, що зветься духовністю...» [8, с. 40].

У лекції «Мій учитель», прочитаній Вівеканандою у Нью-Йорку і опублікованій у IV томі зібрання його творів, 3-є видання, 1923 р., він говорить: «Не піклуйтеся про доктрини! Тільки єство життя кожної людини має значення, тобто її духовність. Потрібно досягти її» [8, с. 89].

І в іншому місці: «Спочатку сформувати характер, досягти духовності. Інше прийде саме собою» [8, с. 97].

Ось в чому головний принцип навчання Рамакрішні – говорить Вівекананда.

І ще цитата з книги Ролана: «Виходячи з цього, вчитель повинен остерігатися перешкодити цьому розвитку, ставлячи себе між сонцем і людськими паростками. Пошана, любов до особистості іншого, страх поневолити її йдуть у Рамакрішні так далеко, що він немов боїться бути дуже любимим. Він не хоче, щоб відчуття його учнів до нього сковувало їх...» [8, с. 51].

«Тим більше немає питання про те, щоб вселити їм свої думки. Немає встановленого credo!...» [8, с. 118].

Оскільки будь-яка істота була – в очах Рамакрішні – від Бога, він вважав своїм обов'язком розвивати кожного згідно з його власним покликанням, допомагаючи йому досягти найбільшої цілісності. «В концерті гобоїв, – говорив він, – один тягне все ту ж ноту, інший прикрашає її варіаціями...» [8, с. 134].

Хто ж, кажучи словами Ромена Ролана, «перейняв і раціоналізував» стихійні педагогічні прийоми Рамакрішні в Європі? У числі діячів «нових шкіл» значаться такі імена, як Гурліт, Кершенштейнер, Мюних, Літц, Клапаред, Демолен, Елен Кей та інші. Ми вже згадували заклик Вівекананди з його лекції про Рамакрішну: «Не піклуйтеся про доктрини!» А ось один з пунктів послідовників «нових шкіл» у Європі: «Ставлячись з можливо більш широкою пошаною до права дитини, ми хотіли б не вмішувати його в політичне життя і соціальні суперечки. Ми хотіли б, щоб школа була понад усе просочена прагненням до наукової істини, що не вселяє дитині жодної спірної доктрини» [3, с. 241].

Будучи музикознавцем, Ромен Ролан називає імена найвеличніших музикантів Заходу «навіть у середині XVIII», світогляди яких схожі на переконання індійських гуру: Глюк і Гендель, Гассе і Моцарт. «Я наважуся сказати, – відзначає Ролан, – що немає істинно великої людини, яка не досягла б цього ступеня» [8, с. 217].

Істинні сини свободи – в уявленні Джебрана Халіля Джебрана – та і індуського Гуру Вівекананди – це перш за все Христос («той, хто загинув на

хресті» [2, с. 15] і – за Джебраном – Ніцше («той, хто помер, збожеволівши» [2, с. 15]. Фрідріх Ніцше (1844 – 1900), як відомо, був не тільки видатним філософом, але і композитором. Саме йому належить фраза: «Бог дав нам музику, щоб ми перш за все вабилися нею увись...» Це цитата з його першого літературного твору, який він присвятив музиці. Він так і називався «Про музику» (1858). Тут важливо підкреслити, що це далеко не єдиний у світовій музичній культурі і науці приклад того, як перші кроки до великих наукових звершень починаються із залученням до музики. Відомо, що німецький фізик Макс Планк ледве не став теоретиком музики і професійним піаністом. Біографи відзначали, що першою його опублікованою роботою була навіть Бахом «Темперована нормальна гамма». Класична музика була насущною необхідністю для творця блискучої квантової теорії. Знову ж таки Д. Х. Джебран починав свою літературно-просвітницьку діяльність вищезазначеним своєрідним трактатом про музику, в якому проголошував спорідненість її з поезією і живописом, доводячи – більш того – всесильність і універсальність музики, «мови душі», бо вона – «дочка духу і любові» [2, с. 14]. Ці джебранівські думки про універсальність, філософічність і духовність музики були надалі підхоплені і розвинуті такими блискучими музичними письменниками як Р. Ролан і М. Шагінян.

Коли наведені нами східні авторитети просвітництва говорили про гуманізацію освіти, вони весь час зверталися думками до Бога. Педагогіку, методи навчання країн арабського Сходу, Індії, Китаю і Японії відрізняє поглиблення інтересу до духовного і емоційного світу (наприклад, навчання його в Індії), звідси на перший план висувається інтуїція і духовність – на противагу європейському і американському раціоналізму. В цьому полягають і корені пошуків світової гармонії, які властиві тисячолітній педагогічній практиці гуру індуїстів, що викликають такий загострений інтерес і до національної екзотики, і до історичного минулого, що так властиво і нинішньому етапу духовного розвитку нашої батьківщини.

Так було за часів Джебрана Халіля Джебрана, Рамакришні і Вівекананди, так відбувається загалом і в цілому з найбільшими представниками музичної культури Сходу і зараз. Музична творчість таких найвідоміших представників сучасної музичної культури Сходу як, наприклад, С. Губайдуліна, головною темою творів якої є релігійна тематика, яскраве тому підтвердження. Релігійна тематика посідає велике місце і в ранній, і в більш пізній творчості Губайдуліної: як, наприклад, у композиціях для ударної установки «Misterioso» (1977) і «Jubilato» (1979). В 1986 р. вона завершила остаточну редакцію розпочатого ще в 1980 році скриpkового концерту «Ossegtorium» – релігійно-сакральні елементи тут відчутні саме так, як і в «Семи словах» (1982) для баяна, струнного інструменту і віолончелі. В 1990 р. Губайдуліна завершила нав'язаний християнською тематикою твір «Алілуйя» для хору, дитячого сопрано, органу і оркестру.

Великий інтерес у цьому плані представляє південнокорейський композитор Ісанг Юнь – з 1971 року німецький підданий. Музичну освіту Юнь отримав у Європі – Паризька консерваторія (1956) – Берлін – проте в своїй творчості він спирався на даоську спадщину і ритуальну китайсько-корейську придворну музику. Вміло сполучаючи східно-азіатські уявлення про звук з сучасними західними техніками композиції, він створює індивідуальну музичну мову. І як завжди в східно-азіатській музичній культурі – на першому місці в музичній творчості – духовність. У 80-і роки Юнь працює над крупними формами західноєвропейської інструментальної музики: створює цикл з п'яти симфоній. Ці симфонії – свого роду музичні проповіді, що застерігають людство про катастрофи, які воно саме собі і готує.

Майбутньому вчителю музики всі роки навчання у вузі треба постійно нагадувати про те, що ніяка сфера мистецтва і ніякий інший предмет, що вивчається у школі, не буває і не буде таким близьким до духовності, до філософських і світоглядних цінностей, як музика. Це один з головних методологічних постулатів навчання і виховання майбутнього вчителя музики.

Висновки. Таким чином, ми можемо зробити перший висновок зі всього вищевикладеного: музика, як ніякий інший навчальний предмет в школі, дозволяє виховувати духовність, філософічну і світоглядну культуру учнів. І про це перш за все повинні знати і постійно пам'ятати в своїй майбутній педагогічній діяльності завтрашні музичні педагоги.

По-друге, майбутній вчитель музики повинен знати, що сучасна педагогічне і музичне просвітництво складалося в умовах постійного спілкування Сходу і Заходу. Це дасть можливість спостерігати своїми очима перекличку педагогічних і методологічних кредо: наприклад, великих гуру індуїстів Ромакрішні і Вівекананди з передовими педагогами Заходу, що може у свою чергу послужити своєрідним каталізатором у процесі формування професійних здібностей майбутніх вчителів музики.

По-третє, одним з методологічних прийомів виховання фахових здібностей майбутніх вчителів музики є включення до програми навчання музично-педагогічних вузів безпосереднього духовно-педагогічного досвіду корифеїв освіти Сходу, наприклад: схиляння Д. Х. Джебрана перед природою, яке переростає у нього в релігійне відчуття – ми чуємо в його творчості то палку язичницьку молитву, то інтонації пісні пісень («Життя любові» Джебрана). Цей пантеїзм великого арабського просвітителя, художника і музичного письменника, як і його спроби релігійного осмислення світу через музику – чудовий приклад єднання музики і духовності. Тільки на таких високих прикладах з багатющої скарбниці світової музичної культури і повинні формуватися фахові здібності майбутніх вчителів музики.

Наведений в цій статті світовий досвід одухотворення музичної мови, продемонстрований просвітителями і композиторами Сходу і Заходу, безумовно, стане невід'ємною складовою широкої методологічної роботи по формуванню фахових здібностей майбутніх українських вчителів музики, бо він безцінний і унікальний.

Література

1. *Антология педагогической мысли Украинской ССР // Сост. Н. П. Капелюченко. – М.: Педагогика, 1988.*

2. *Арабська романтична проза XIX – XX століть // Переклад з арабського. – Л.: Художественна література, 1981. – С. 319.*
3. *Богданова І. М. Етапи розвитку педагогічної думки в Україні // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 1997. – Вип. 10-11.*
4. *Всхідний альманах // Сб. – М.: Гос. изд. худ. лит., 1957. – Вип. 1.*
5. *Всхідний альманах // Сб. – М.: Художественна література, 1984. – Вип. 12.*
6. *Педагогічні ідеї Г. С. Сковороди. – К.: Рад. школа, 1972.*
7. *Поданикін С. О., Роговин М. Д. До джерел вищої освіти // Від Вишньовського до Сковороди. – К.: Наук. думка, 1972.*
8. *Резван Р. Життя Рамакришны. Життя Вивекананды. – К.: Изд. Україна, 1991.*
9. *Сухомлинський В. С. Серце віддаю дітям. – К.: Наук. думка, 1968.*
10. *Шагивин М. Собр. соч. – В 9 т. – Т. 9. // Работы о музыке. – М.: Худ. лит., 1975. – С. 514.*

СВІТ ЖИТТЄВОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Шевченко І. В.,

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. В статті розглядається світ життєвої культури як форма і спосіб втілення цінності, сенсу і значення в життєвій світі вчителя музики, визначаються місце і роль музики в світі життєвої культури вчителя-музиканта.

Ключові слова. культура, світ життєвої культури, вчитель музики, музика.

Анотація. Шевченко І.В. Мир життєвої культури учителя музики. В статті розглядається мир життєвої культури як форма і спосіб втілення цінності, сенсу і значення в життєвій світі вчителя музики, визначаються місце і роль музики в світі життєвої культури учителя-музиканта.

Ключевые слова. культура, мир життєвої культури, учитель музыки, музыка.

Annotation. Shevchenko I.V. The world of life's culture of music teacher. In article the world of life's culture as the form and way of incarnation of value, sense and meaning in life's world of music teacher is considered. The place and role of music in the world of life's culture of teacher-musician are defined.

Key words: culture, world of life's culture, music teacher, and music.

Постановка проблеми. Культура є основою змісту педагогічної освіти і виховання, єдиною адекватною формою і способом розвитку, самовизначення та самовираження особистості вчителя. Адже саме рівень культури визначає його предметну діяльність, свідомість, мислення, почуття, норми і вчинки, мораль, цінності та ідеали, ставлення до світу, природи, людини і життя в цілому. Лише культурно розвинена особистість вчителя здатна виконувати людинотворчі, людиноформуючі функції, виховувати майбутні покоління як освічених, духовно зрілих та соціально активних громадян, спроможних до самоздійснення та самовдосконалення, забезпечуючи людську гідність й